

УДК 330.332

Циганюк Д.Л.

к.е.н., доцент кафедри банківської справи
ДВНЗ «Українська академія банківської справи
Національного банку України», м. Суми

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ФОРМУВАННЯ РЕСУРСНОЇ БАЗИ БАНКІВ УКРАЇНИ

Анотація. У даній статті проаналізовано сучасний стан та особливості формування ресурсної бази українських банків. Розглянуто заходи щодо управління ресурсною базою комерційних банків в посткризових умовах. Запропоновано шляхи удосконалення механізму формування та використання банківських ресурсів.

Ключові слова: банківські ресурси, зобов'язання, власний капітал, депозити.

СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ ФОРМИРОВАНИЯ РЕСУРСНОЙ БАЗЫ БАНКОВ УКРАИНЫ

Аннотация. В данной статье проанализировано современное состояние и особенности формирования ресурсной базы украинских банков. Рассмотрены мероприятия по управлению ресурсной базой коммерческих банков в посткризисных условиях. Предложены пути усовершенствования механизма формирования и использования банковских ресурсов.

Ключевые слова: банковские ресурсы, обязательства, собственный капитал, депозиты.

ДВНЗ "УАБС НБУ"

MODERN TRENDS IN FORMATION OF BANKS' RESOURCES IN UKRAINE

Summary. The modern state of features of forming of resource base of Ukrainian bank institutions is analyzed. Going is considered near a management the resource base of commercial banks in post-crisis conditions. The ways of improvement of mechanism of forming and use of bank resources are offered.

Keywords: bank resources, obligations, capital, deposits.

Вступ. Ресурсна база банківської системи має ключове значення для стабілізації сучасного соціально-економічного становища та для ухвалення ключових стратегічних рішень щодо майбутнього розвитку кожної країни. Ресурсне забезпечення відіграє важливу роль і для самих комерційних банків, оскільки від структури ресурсів та їх обсягу безпосередньо залежать масштаби активних операцій банків, а, отже й розміри їх прибутків або збитків, що є запорукою успішного їх подальшого функціонування. Вказані процеси вимагають від банків адекватного нарощування обсягів їх ресурсної бази, оптимізації структури та вдосконалення її організації тощо. Таким чином, дослідження особливостей формування ресурсної бази банків в умовах становлення нових параметрів суспільно-економічного життя є актуальним науковим завданням.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню ресурсної бази банківської діяльності присвячено роботи багатьох зарубіжних вчених, серед яких: Т. Кох, Д. Полфреман, Дж. Розмарі Кемпбелл, Ж. Рівуар, П. Роуз, Д. Сінкі, та ін.; російських дослідників: Є. Жукова, І. Балабанова, Ю. Бабичевої, В. Колесникова, Л. Кроливецької, О. Лаврушина, Г. Панової, А. Тавасієва, В. Усоскіна, В. Чаусова тощо.

Значний внесок у розвиток даної наукової проблеми зробили вітчизняні науковці: О. Васюренко, А. Герасимович, Ж. Довгань, А. Єпіфанов,

В. Коваленко, Р. Коцовська, М. Савлук, Л. Примостка тощо. Не заперечуючи важливості отриманих результатів вищезгаданих вчених, варто зазначити, що комплексне дослідження ресурсної бази комерційних банків з врахуванням сучасних вимог, на сьогодні є досить рідкісними. В зв'язку зі світовою фінансово-економічною кризою процеси формування і використання фінансових ресурсів банків не тільки загострилися, а й потребують розроблення нової концепції розуміння питання з врахуванням системного поглибленого зв'язку не тільки між окремими складовими функціональної діяльності банку, а й з врахуванням складної системи глобальної та національної взаємодії.

Мета статті. Метою даної статті є виявлення актуальних проблем процесу формування ресурсної бази українських банків та формалізація загальних пріоритетів подальшого розвитку банківської системи.

Основна частина. Однією із необхідних передумов ефективного функціонування банків та їх фінансової стійкості є стабільність і достатність їх ресурсної бази. Сучасні ресурсні проблеми банків обумовлені багатьма факторами як зовнішнього, так і внутрішнього характеру. Зовнішніми чинниками впливу є: незадовільний стан світової та національної фінансово-економічних систем, недосконалість грошово-кредитної політики центрального банку, недосконалість законодавчої бази, підірвана довіра до кредитних установ, нерозвиненість ринку страхування та фондового ринку тощо. Найбільш вагомим чинником внутрішнього характеру щодо накопичення ресурсних проблем банків є: недостатній рівень капіталізації банків, а внаслідок цього – ненадійність, нестабільність та неспроможність банків пристосуватися до несприятливих змін кон'юнктури ринку. Вирішення проблем, які виникають під впливом вище перерахованих факторів, вимагає від банків оптимізації ресурсної політики. Процес поглиблення нестабільності світового та національного фінансового ринку ускладнив всю систему управління в банках України, в тому числі і систему формування їх ресурсної бази. Але, після падіння її кількісних параметрів у 2008 р., у наступні роки загальна ресурсна

база банків України мала зростаючу тенденцію як у частині власних, так і у частині залучених ресурсів (рис.1).

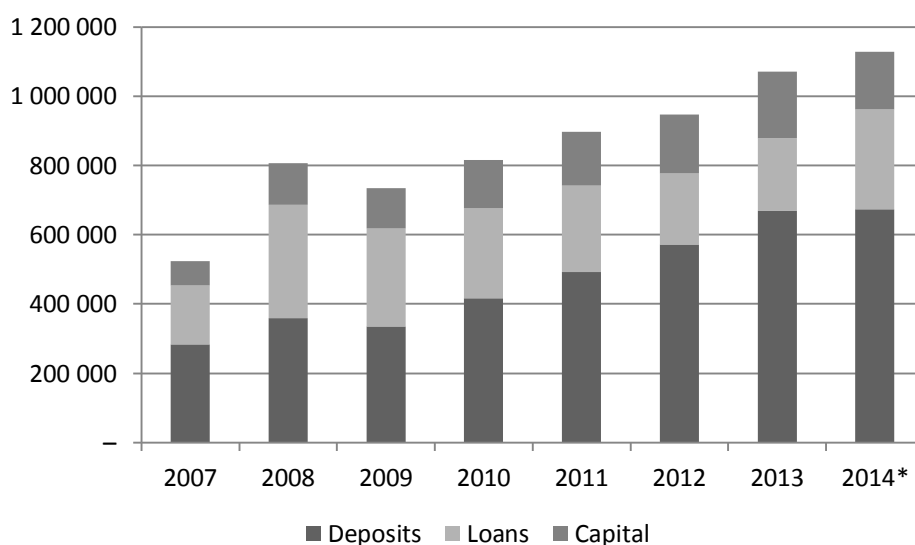

Рисунок 1 – Динаміка ресурсної бази банків України протягом 2007-2014 рр. (розраховано за даними НБУ [1])

* - дані станом на 01.04.2014 р.

Однією із суттєвих причин нарощування проблем у ресурсному забезпеченні банківської діяльності в Україні стало випередження темпів зростання банківських активів відносно темпів зростання рівня капіталізації. При цьому темпи зростання активів, кредитів, зобов'язань і регулятивного капіталу банків України у 2005–2010 рр. значно перевищили темпи приросту валового внутрішнього продукту. В цей період найвищими темпами зростали кредити банків, їх обсяги збільшилися у 8,1 рази. Внаслідок цього співвідношення активів банків до ВВП зросло з 45,5% у 2005 р. до 86,7% у 2010 р. [1].

Політика українських банків, що була спрямована на прискорене зростання кредитних операцій, вимагала швидкого нарощування ресурсної бази. Саме тому, зважаючи на проблематику кризового та посткризового періоду, найбільш важливим у системі оптимізації суспільно-економічних пропорцій є, на наш погляд, установлення оптимального співвідношення між

темпами зростання ВВП та темпами зростання найбільш важливих напрямів роботи банків, зокрема, темпів зростання їх активів.

У структурі залучених ресурсів основним компонентами ресурсного потенціалу банків України були кошти фізичних осіб та кошти суб'єктів господарської діяльності (табл. 1).

Таблиця 1 – Структура залучених вітчизняними банками депозитів за секторами економіки [1]

Період	Всього	Інші фінансові корпорації	Сектор загального державного управління	Нефінансові корпорації	Домашні господарства
2007	283875	15 343	4 136	95 583	167 239
2008	359740	19 305	2 536	118 188	217 860
2009	334953	15 621	8 586	94 796	214 098
2010	416650	19 022	4 132	116 105	275 093
2011	491756	21 799	3 894	153 120	310 390
2012	572342	20 852	5 929	173 319	369 264
2013	669974	26 174	2 950	195 160	441 951
2014*	673157	28 508	3 729	194 056	442 727

Причиною такого стрімкого зростання залученої компоненти ресурсної бази банків стала загальновідома цінова політика банків. На наш погляд, навіть при незмінності загальної структури суспільно-економічного відтворення, нарощення ресурсної бази банків за допомогою цінового інструменту рано чи пізно призведе до чергового колапсу.

Особливо проблемним як для розвитку банківської системи, так і всієї суспільно-економічної системи, є відсутність довгострокових ресурсів, пошук і мобілізація яких не може обмежуватися роботою окремих банківських установ, а передбачає макроекономічний рівень реалізації комплексу важливих завдань, спрямованих на здійснення відповідних регулятивних заходів з боку держави [2, 3]. До таких заходів можна, зокрема, віднести: розширення можливостей забезпечення ефективного механізму рефінансування банків з боку НБУ, використання механізму диференціації окремих нормативів регулювання діяльності банків у тій частині, яка стосується умов організації кредитного процесу, створення спеціалізованого банку розвитку, головним завданням

повинна стати реалізація довгострокового кредитування пріоритетних галузей економіки тощо. Визначення умов формування ресурсної бази таких банків (на комерційних засадах чи через бюджетний механізм) при цьому має визначатися особливостями реалізації ними тих стратегічних цілей, які визначаються політикою держави у галузі фінансового забезпечення інноваційно-інвестиційного розвитку національного господарства.

Реалізація сукупності пропонованих заходів може сприяти підвищенню ефективності функціонування банків у сфері формування ресурсної бази, що є необхідною умовою мобілізації внутрішніх фінансових ресурсів країни, а відтак стимулювання інвестиційних можливостей та економічного зростання.

Необхідно зазначити, що рішення Фонду гарантування вкладів фізичних осіб про збільшення гарантованої суми відшкодування до 200 тис. грн. суттєво стимулює зацікавленість вкладників у зберіганні грошей в банках. З розвитком банківської системи України виникають нові форми і види депозитних рахунків (йдеться про різноманітні ощадні сертифікати, спільні рахунки, накопичувальні пенсійні рахунки, інвестиційні рахунки), стосовно яких у законодавстві слід чітко обумовити форму гарантування у випадку банкрутства банку. Ці питання необхідно вирішувати в міру появи нових видів депозитів на українському ринку фінансових послуг, щоб діяльність фонду була якомога ефективнішою.

Світова практика свідчить, що важливим джерелом фінансування не тільки економіки, а й дефіциту державного бюджету є заощадження приватного сектора. В період криз національного виробництва саме вони становлять вагомий чинник економічного зростання і розвитку країни. Вирішити проблеми економіки України не удаючись до залучення іноземного капіталу можна лише за умов впровадження нових ефективних заходів щодо залучення коштів приватного сектора і ефективного їх розміщення, оскільки чим більша частка залучених коштів клієнтів банку на довгостроковій основі, тим стабільніша частина ресурсів комерційного банку, що задовільно впливає на його ліквідність і зменшує залежність від міжбанківських позик.

Комерційним банкам при залученні вільних грошових коштів слід звернути увагу не тільки на цінові, а й на нецінові методи, серед яких реклама, поліпшений рівень якості обслуговування клієнтів, розширення спектра пропонованих банком послуг, комплексне обслуговування, додаткові види безкоштовних послуг, розташування філій у місцях, максимально наближених до клієнтів, пристосування графіка роботи до потреб клієнтів. Це багато в чому залежить від кваліфікації апарату банку, який повинен враховувати не лише свої власні інтереси, а й інтереси клієнтів.

Управління ресурсами, залученими комерційними банками, має дві взаємодоповнювальні сторони: кількісну і якісну.

Кількісна сторона полягає у всезростаючому розвитку пасивних операцій банків із метою залучення якомога найбільшої кількості ресурсів. Для цього використовуються усі можливі заходи, що стимулюють залучення вкладів і забезпечують їх збереження. Якісна сторона управління залученими банківськими ресурсами тісно пов'язана з розробленням напрямів їх розміщення, що дозволяє найбільш ефективно їх використовувати.

Кожен із даних методів взаємодоповнює один одного, тому банкам у своїй практиці необхідно застосовувати їх не окремо, а спільно.

З метою збільшення власного капіталу банку можна застосувати такі заходи:

- обмеження можливостей зростання ризикових активів;
- впровадження дивідендної політики;
- залучення нових акціонерів;
- залучення коштів на умовах субординованого боргу.

Напрямами збільшення депозитних ресурсів банку є:

- розвиток нових видів вкладів, які б відповідали зростаючим потребам клієнтів;
- стимулювання залучення ресурсів через збільшення та диференціацію процентної ставки;

- удосконалення порядку та методів виплати відсотків;
- розвиток спектра додаткових послуг вкладникам;
- використання різних видів цінних паперів для залучення ресурсів;
- підвищення якості обслуговування клієнтів.

Для якісного управління депозитною базою комерційними банками вирішуються такі завдання:

- визначати найбільш вигідних клієнтів, тобто таких, які забезпечать більшу стабільність депозитної бази та більш високий залишок на своєму рахунку;
- визначати кількість клієнтів, яких необхідно залучати для підтримання заданого обсягу депозитної бази;
- проводити роботу щодо залучення найбільш вигідних потенційних клієнтів, однак продовжувати утримувати й колишніх клієнтів;
- проводити гнучку цінову політику індивідуально для окремих клієнтів.

Висновки. Отже, можна стверджувати, що банківські вклади населення є основним джерелом ресурсів банківських установ України. Вони мають стратегічне значення для останніх, оскільки є прогнозованими, стабільними, з тривалим строком розміщення.

Дослідження організації системи захисту вкладів населення в Україні виявило невідповідність Фонду гарантування вкладів теперішнім реаліям. Зокрема, як в обсязі фінансових ресурсів – так і в процедурі повернення коштів громадянам.

Дослідження ролі депозитів фізичних осіб у формування ресурсної бази банків України показало, що депозити населення протягом останніх років стали основною складовою банківських ресурсів – за рахунок них формувалося – 60% - 70% банківських пасивів. Слід зазначити, процес зростання вкладів населення супроводжується зміною у валютному розрізі: більшого поширення набувають депозити в іноземній валюті. Позитивні очікування населення щодо збереження та примноження вкладів знайшли

відображення в щомісячному прирості коштів фізичних осіб в загальних пасивах банків. В структурі депозитних вкладів населення строкові кошти переважали над коштами на вимогу, проте в останні роки спостерігається тенденція до збільшення обсягу коштів до запитання фізичних осіб під впливом поширення перерахування заробітної плати, пенсій, інших доходів на поточні рахунки вкладників. Безперечними лідером із залучення заощаджень населення тривалий час є Приватбанк, Ощадбанк та Райффайзен банк Аваль. Ці 3 банки станом на 1 квітня 2014 року залучили понад 30 % депозитів фізичних осіб від загальної суми депозитів, залучених банківською системою. В 2013 році відбувалося зниження процентних ставок і головна причина цього пов'язана з тим, що на тлі триваючого припливу депозитів та обмежених обсягів кредитування у більшості банків сформувалася надлишкова ліквідність. Проте на сучасному етапі розвитку української економіки, існує великий потенціал щодо нарощування банками обсягів депозитів фізичних осіб, про що свідчить великий обсяг готівки на руках у населення. Тому банкам доцільно вибудовувати ефективні депозитні політики щодо залучення даних коштів якомога дешевше.

З метою збільшення ресурсної бази банків, як джерела їх активних операцій, потрібно і надалі підвищувати надійність банківської системи, зміцнювати довіру до неї з боку населення, необхідно вдосконалити систему гарантування вкладів, необхідно працювати над вдосконаленням процесу залучення коштів населення, особливо створенням позитивного іміджу банку як одного із найперспективніших щодо збільшення частки на ринку депозитів фізичних осіб, проводити ефективну відсоткову політику тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Статистичний бюлетень (електронне видання) // Національний банк України. – Електронний ресурс. – Режим доступу : http://bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=57897

2. Капіталізація банків: методи оцінювання та напрями підвищення: монографія / В.В. Коваленко, К.Ф. Черкашина. – Суми: ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2010. – 153 с.

3. Карнаух А. С. Напрями підвищення ефективності депозитної політики банків / [А. С.Карнаух] // Управління розвитком. – 2011. - №20(117) . – С. 44-45

ДВНЗ “УАБС НБУ”